

Pružanje pomoći osobama sa invaliditetom da nađu posao

1 Osobe sa invaliditetom: razlike unutar grupe

A. Uvod

Ljudi sa invaliditetom imaju dosta toga zajedničkog sa običnim ljudima. I među njima ima žena i muškaraca svih uzrasta, koji žive u gradu ili na selu, imaju različite ličnosti, sposobnosti, stremljenja i želje. I kod njih postoje značajne razlike u potrebama.

Pronalaženje vrste posla koji bi odgovarao nekoj osobi sa invaliditetom zavisi od toga da li on ili ona imaju intelektualno oštećenje, fizičko ili senzorno oštećenje, poremećaj mentalnog zdravlja ili kombinaciju nekih od ovih problema. Ali kada se radi o obavljanju nekog posla, to je manje važno od njegovog ili njenog znanja, veština i opštih sposobnosti.

Radna sposobnost osoba sa invaliditetom – bilo da se radi o invaliditetu od rođenja ili stečenom kasnije u životu – usko je povezana sa stepenom u kojem su one uspele da izađu na kraj sa svojom invalidnošću i sa tim koliko su sposobne da žive nezavisno.

B. Prepreke u pronalaženju zaposlenja

Rad je od ključnog značaja za dobrobit osoba sa invaliditetom. Ali u pronalaženju i zadržavanju posla, oni nailaze na prepreke. Ove prepreke mogu biti:

- direktno povezane sa njihovim invaliditetom
- vezane za sredinu u kojoj živi lokalna zajednica i njihovi susedi

Prepreke koje isključuju osobe sa invaliditetom iz službi za zapošljavanje i koje im uskraćuju mogućnosti zaposlenja su socijalne, ekonomske, kulturne i političke prirode. Sve ove prepreke su realne, ali se mogu prevazići.

Prepreke na koje nailaze mogu biti:

- negativni stavovi, često povezani sa diskriminacijom
- nejednak pristup obrazovanju i obuci
- nepristupačnost zgrada
- nedovoljno informacija na raspolaganju
- nepristupačan prevoz
- odsustvo pomagala i službi za podršku
- nisko samopouzdanje i previše zaštitničke porodice
- nedostatak pozitivne zakonske osnove
- nepostojanje političke podrške.

Premda osobe sa invaliditetom mogu biti onemogućene da rade određene stvari, ako postoji dobra volja i kreativnost, prepreke u pronalaženju zaposlenja koje ima smisla mogu se prevazići.

Kao službenik za plasman morate biti svesni prepreka sa kojima se suočavaju osobe sa invaliditetom. Podjednako je važno da budete spremni da pomognete osobama sa invaliditetom da nađu funkcionalna rešenja za ove prepreke. Glavni predmet vašeg angažovanja treba da budu potencijalni poslodavci.

2 Osobe sa invaliditetom i zapošljavanje

A. Zašto je osobama sa invaliditetom važno da nađu posao?

Često se pretpostavlja da osobe sa invaliditetom ne mogu ili ne žele da rade. To nije tačno – osobe sa invaliditetom, kao i svi drugi ljudi, žele da rade i, ako im se da prilika, mogu i rade.

Osobe sa invaliditetom žele da rade i potreban im je posao da bi:

- zaradili za život
- imali socijalne komunikacije
- stekli samopoštovanje.

Zarađivanje za život

Rad donosi prihod za podmirivanje osnovnih potreba osoba sa invaliditetom.

Rad predstavlja način da se podmire dodatni troškovi koje iziskuje određeni stepen invaliditeta.

Osobe sa invaliditetom pričaju kako im je novi posao promenio život; oni koji nemaju posao pričaju o svom jadu i očaju.

«Pre nego što sam imao posao zavisio sam od drugih. Sada ja mogu da pomažem svojim roditeljima i sestrama. Isto tako, mogu da se oženim».

Radnik sa invaliditetom, Šri Lanka

«To što nemam posao dovodi me u novčane teškoće i ozbiljnu psihičku krizu».

Nezaposleno lice sa invaliditetom, Šri Lanka

Socijalni kontakti

Osobe sa invaliditetom imaju malo prilika da upoznaju druge ljude. Radno okruženje pruža prilike za tako nešto.

Osobe sa invaliditetom smatraju da im posao umanjuje frustracije i usamljenost. Nedostatak posla pojačava socijalnu izolovanost.

«Kada sam počeo da radim čitav moj život se promenio. Mogao sam da se oženim i steknem porodicu, a moj stav prema drugim ljudima postao je pozitivniji».

Radnik sa invaliditetom, Republika Koreja

«Kada nemate posao, morate živeti bez nekih osnovnih stvari koje su vam potrebne i večito vodite borbu sa samopoštovanjem kada vam neko drugi ponudi da vam kupi ono što vam treba».

Nezaposleno lice sa invaliditetom
Šri Lanka

Samopoštovanje

Rad, a naročito onaj za koji su plaćeni, daje osobama sa invaliditetom priliku da i oni privređuju.

Osobe sa invaliditetom pričaju kako im je rad pomogao da izgrade pozitivne stavove. Oni koji ne rade nemaju dovoljno samopouzdanja i poverenja u sopstvene sposobnosti.

«To što radim daje mi osećaj samopouzdanja i svest o tome da sam društveno koristan».

Radnik sa invaliditetom,
Šri Lanka

«Kad sam bez posla, osećam se mračno, depresivno i smatram da se prema meni nepravedno postupa».

Nezaposleno lice sa invaliditetom
Republika Koreja

B. Na koje probleme nailaze osobe sa invaliditetom koje traže posao?

Glavni problemi na koje nailaze osobe sa invaliditetom koje žele da rade su:

- nedostatak obrazovanja
- neadekvatna stručna sprema
- brze promene na tržištu rada
- stavovi poslodavaca
- onemogućen pristup prilikama za samostalnu delatnost
- ne-fer uslovi zaposlenja

- veći troškovi vezani za posao.

Pored toga, žene i devojke sa invaliditetom nailaze na posebne probleme.

Nedostatak obrazovanja

Mnoge osobe sa invaliditetom žive u seoskim oblastima u kojima izolacija znači odsustvo obrazovnih institucija.

Deca sa invaliditetom iz izolovanih područja ostaju bez obrazovanja zbog predrasuda, nerazumevanja i nedostatka specijalnih škola.

Sva deca iz izolovanih područja nemaju dovoljno sredstava za obrazovanje: a deca sa invaliditetom još više jer svi resursi odlaze na decu bez invaliditeta.

Čak i u gradskim naseljima, deca sa invaliditetom, u zavisnosti od prirode invaliditeta, imaju ograničene mogućnosti obrazovanja.

U južnoj Aziji, 57% dece završi pet razreda škole.

U istočnoj Aziji i u Pacifiku, 85% dece završi pet razreda škole.

U regionu Azije i Pacifika, zajedno uzevši, samo oko 5% dece sa invaliditetom pohađa školu.

Škole koju završe deca sa invaliditetom često se ne priznaju. Nadležne ustanove ne prihvataju prilagođavanja u nastavnom programu koja su neophodna da bi ovakva deca mogla da ga završe.

Zbog tog nepriznavanja nastavnog programa, mnoge osobe sa invaliditetom nemaju **pristup opšte priznatim sertifikatima** i imaju **ograničen pristup stručnom usavršavanju** i s tim u vezi odgovarajućim poslovima.

Neadekvatna stručna sprema

Osobe sa invaliditetom koje pohađaju kurseve obuke često ne dobijaju priznate sertifikate.

«Ne mogu da nađem posao jer nemam regularnu stručnu sprema ili više obrazovanje».

Nezaposleno lice sa invaliditetom
Šri Lanka

Osobe sa invaliditetom, kao i svi ostali ljudi, dožive da obuka koju su prošli nije adekvatna u odnosu na poslove koji se traže u nekoj lokalnoj zajednici.

Ovaj nedostatak priznate spremne ili sticanje stručne spremne koja nema veze sa prilikama na tržištu rada može dovesti to nedostatka posla ili do mogućnosti pronalaženja samo onih poslova koji su rutinski, monotoni, na niskom nivou, nesigurni, i bez ikakve perspektive.

Stručno usavršavanje treba prilagoditi potrebama osoba sa invaliditetom, ne u cilju spuštanja standarda već jednostavno da bi se izašlo na kraj sa njihovim invaliditetom.

Brze promene na tržištu rada

Sve veća konkurencija podstiče na uvođenje novih tehnologija. To sa svoje strane utiče na strukturu zaposlenih. Uklanjaju se jednostavna mesta sa intenzivnim radom i pružaju mogućnosti radnicima sa prilagodljivim, višestranim veštinama na višem nivou.

Konkurencija na tržištu rada je sve veća. Osobe sa invaliditetom, koje su već u zaostatku zbog nepriznatih kvalifikacija, nalaze se u sve većoj neprilici jer poslovi koji su im ranije bili na raspolaganju sve više nestaju.

Struktura zaposlenih se menja. Osobama sa invaliditetom sa niskom ili nepotrebnom stručnom spremom biće još teže da nađu posao.

Tehnološke promene imaju i svoje pozitivne strane.

- Savremena tehnologija pruža mogućnost nekim osobama sa smanjenom mogućnošću kretanja da rade od kuće, i time rešava probleme pristupačnosti, prevoza i zamora.
- Informacione tehnologije pružaju priliku osobama sa invaliditetom, koje imaju probleme da pohađaju nastavu, da uče od kuće.
- Sa napretkom tehnologije usavršavaju se i pomagala. Ova pomagala mogu poboljšati perspektivu zaposlenja osoba sa invaliditetom. U njih spadaju specijalni softveri, prilagođena vozila i oprema i invalidske stolice male težine.

I nova pomagala zavise od povoljnih uslova okruženja. Na primer, bez obzira koliko je neka invalidska stolica inovativna po dizajnu ili konstrukciji, i dalje su joj potrebni niski ivičnjaci, široka vrata i liftovi.

Stavovi i percepcije poslodavaca

Poslodavci često smatraju da osobe sa invaliditetom nisu adekvatne za posao koji nude.

«Teško je naći posao jer se ljudi sa invaliditetom smatraju invalidima».

«Bilo je teško ubediti poslodavca da je moguće putovati i raditi iz invalidske stolice».

Nezaposlena lica sa invaliditetom
Šri Lanka

Promena stavova poslodavaca često dugo traje. Poslodavcima treba dati nove informacije i priliku da razgovaraju i razmišljaju u zapošljavanju osoba sa invaliditetom.

Službenik za plasman ovde treba da odigra sledeću ulogu.

- Da informiše potencijalne poslodavce o pozitivnim primerima osoba sa invaliditetom.
- Da ubedi poslodavce da se sami uvere da je to istina za vreme probnog rada osoba sa invaliditetom.
- Da uveri poslodavce da i radnici sa invaliditetom mogu biti produktivni, pouzdani i odani.

Službenik za plasman možda će morati da preispita i sopstvene stavove prema osobama sa invaliditetom.

Onemogućen pristup prilikama za samostalnu delatnost

Svim osobama koje žele da započnu sopstveni posao potrebni su saveti, obuka i pristup kreditiranju i tržištu.

Osobama sa invaliditetom možda će biti potrebna dodatna pomoć kako bi se njihova oprema i radno mesto prilagodili njihovim posebnim potrebama.

Primeri:

Menjanje visine sedišta na radnoj stanici.

Kupovina prilagođenog softvera za operatera na kompjuteru.

Osobama sa invaliditetom koje vrše samostalnu delatnost možda će biti potrebne dodatne subvencije i krediti za ovakva prilagođavanja.

Ne-fer uslovi zaposlenja

Ako ih i zaposle, osobama sa invaliditetom često ne izdaju formalne ugovore o radu i možda ih ne plaćaju prema kvalifikacijama (napr. daju im minimalac).

Sigurnost posla je često manja za osobe sa invaliditetom nego za ostale ljude: u slučaju otpuštanja oni će biti prvi na spisku.

U nekim slučajevima ne postoji posebna zakonska zaštita za osobe sa invaliditetom. Ima situacija kada je osobama sa invaliditetom **zakonom zabranjeno da ulaze u radni odnos**.

Veći troškovi vezani za posao

Mada posao donosi realnu dobit osobama sa invaliditetom, one često imaju veće troškove vezane za to.

Primeri:

Korisnici invalidske stolice često moraju da putuju taksijem umesto jeftinijeg gradskog prevoza.

Osobe sa invaliditetom možda će morati da kupe više, skuplje invalidske stolice zbog veće pokretljivosti kada idu na posao i dok su na poslu.

Osobe sa invaliditetom često imaju troškove vezane za nabavku odeće, obuće i sredstava za rad.

Posebni problemi za žene i devojke sa invaliditetom

Premda je sve više posla za školovane žene a stavovi prema njihovom obrazovanju i stručnosti su sve pozitivniji, za žene sa invaliditetom se malo toga promenilo. I dalje je malo posla za njih.

Žene sa invaliditetom nailaze na još veću diskriminaciju od žena uopšte. Uz nedovoljnu stručnost, a u nekim slučajevima i smanjenu pokretljivost, to često znači da su kućni poslovi jedino moguće zaposlenje za mnoge žene sa invaliditetom.

Rad u kući podrazumeva dugo radno vreme, nebezbedne materijale i nekritično nisku cenu rada.

U globalu, žene sa invaliditetom zarađuju manje od muškaraca sa invaliditetom, i manje od žena bez invaliditeta.

Zbog njihove ranjivosti, zaposlene žene sa invaliditetom mogu naići na češće seksualno uznemiravanje od drugih žena.

3 Uloga službenika za plasman

Službenik za plasman ima dve glavne uloge:

- da pomogne nezaposlenima da pronađu odgovarajuće zaposlenje
- da pomogne preduzećima da pronađu adekvatno osoblje

Ove uloge odnose se kako na plasman osoba sa invaliditetom, tako i na plasman ostalih ljudi, ali u slučaju osoba sa invaliditetom postoje dodatni zadaci:

- pronalaženje poslova koje mogu da obavljaju osobe sa invaliditetom
- pronalaženje načina da se prevaziđu prepreke na koje nailaze osobe sa invaliditetom prilikom traženja i nalaženja posla
- kontaktiranje poslodavaca i nagovaranje istih da zaposle radnike sa invaliditetom
- pružanje saveta poslodavcima po pitanju zakonskih uslova, i informisanje i poslodavaca i osoba sa invaliditetom o oblicima finansijske pomoći
- izgradnja veza sa drugim relevantnim agencijama i organizacijama.

A. Pronalaženje poslova koje mogu da obavljaju osobe sa invaliditetom

Kao službenik za plasman možete da tražite poslove koje mogu da obavljaju osobe sa invaliditetom na četiri osnovna načina.

- počnite od neke određene osobe sa invaliditetom, i potom tražite posao koji odgovara njegovim ili njenim sposobnostima i uslovima rada.
- počnite od uslova koje treba ispunjavati za neki određeni posao, i potom tražite odgovarajuću osobu sa invaliditetom koja bi to radila.
- počnite od zakonske obaveze vezane za to da poslodavac mora da zaposli odgovarajuću kvotu osoba sa invaliditetom, i potom istražite koje bi poslove osobe sa invaliditetom mogle da rade u tom preduzeću.
- počnite od poslodavca koji pokazuje dobru volju da zaposli osobe sa invaliditetom, ali koji nema nikakav određeni posao na umu, a potom istražite koje bi poslove osobe sa invaliditetom mogle da rade u tom preduzeću.

Retko se dešava da su osobe sa invaliditetom «savršeni» kandidati za neki posao koji se nudi. Trudite se da nađete najbolju moguću vezu između posla koji se obavlja i znanja, sposobnosti i zahteva osoba sa invaliditetom.

Kao službenik za plasman moraćete da razmislite o stavu koji ćete zauzeti prilikom razgovora sa nezaposlenim osobama sa invaliditetom.

- Pažljivo slušajte.
- Dajte nezaposlenoj osobi sa invaliditetom vremena da se izrazi.
- Ohrabrite nezaposlenu osobu sa invaliditetom da sama donese odluku.
- Porazgovarajte direktno sa osobom sa invaliditetom, a ne sa licima koja joj pomažu ili prijateljima koji su tu prisutni.
- Koristite neverbalne signale podrške.

(O samom razgovoru biće više reči u poglavlju 4).

Kao službenik za plasman ne bi trebalo da imate rigidne stavove po pitanju vrste posla koji mogu da obavljaju osobe sa invaliditetom.

- Mnoge osobe sa invaliditetom mogu da obavljaju raznorazne poslove.
- Nemojte pretpostavljati da osobe sa invaliditetom mogu da rade samo jednostavne fizičke i rutinske poslove (kao što je pakovanje i razvrstavanje).
- Kod mnogih poslova invaliditet nije nikakva prepreka za efikasno i kompletno obavljanje posla.
- Invaliditeta je samo **jedan aspekt** spoljašnosti neke osobe – ono što je važnije su njena ličnost, motivisanost, obučenosť i prirodni talenti.

Kao službenik za invaliditet potrebno je da razmislite o poslu koji će se obavljati, i da budete svesni okruženja u kojem će se obavljati.

Obično se pretpostavlja da gluve osobe ne mogu da obavljaju posao za koji je neophodno korišćenje telefona. Ali specijalni telefonski aparati za gluve i sve veća upotreba elektronske pošte može promeniti radno okruženje i omogućiti im da obavljaju takav posao.

Kao službenik za plasman trebalo bi da ustanovite kakvi su uslovi rada (napr. plata, radno vreme, raspored smena, prekovremeni rad) i da li postoji određena fleksibilnost vezana za neki posao (napr. vreme dolaska na posao i završetka rada).

Kao službenik za plasman morate razmišljati izvan granica posla u širem smislu analize rada (O ovome će biti reči u poglavlju 4).

Kao službenik za plasman treba da saznate fizički raspored prostorija u kojima se obavlja rad i da razmislite kako će to uticati na invaliditet određene osobe.

Primer:

Stepeništa, uski prolazi i nedostatak rampi ili liftova otežaće pristup korisnicima invalidskih kolica. Ali postoji mogućnost da se takve prostorije prilagode ili da se posao obavlja u prizemlju.

B. Prevazilaženje prepreka

Kao službenik za plasman, vi ste u poziciji da se bavite nekim preprekama na koje nailaze osobe sa invaliditetom u traženju posla.

Pre svega, vi ste u stanju da utičete na negativne stavove poslodavaca (O ovome će biti reči u poglavlju 5).

Promena stavova poslodavca možda će podrazumevati da vi prvo promenite sopstvene stavove.

C. Stupanje u kontakt sa poslodavcima

Kao službenik za plasman, vi imate zadatak da ubedite poslodavca da otvori posebna radna mesta za osobe sa invaliditetom, da modifikuje postojeće radno mesto tako da odgovara osobi sa invaliditetom, da pruži priliku osobi sa invaliditetom da radi na nekom neprilagođenom radnom mestu ili da ponudi probni rad takvoj osobi.

Saznajte što je moguće više o preduzeću i njegovoj politici pre prvog sastanka.

Prvo informišite poslodavca, potom diskutujte, pregovarajte i ubeđujte.

Kada poslodavac pristane da zaposli osobu sa invaliditetom, razgovarajte i pregovarajte o opisu radnog mesta i uslovima zaposlenja i, ako je potrebno, izmenama radnog mesta.

Pokušajte da da uspešno sprovedete **prvi plasman**. To će možda voditi ka daljem plasmanu.

D. Pružanje saveta o zakonskim obavezama i finansijskoj pomoći

Kao službenik za plasman možda ćete morati da pružite informacije poslodavcima o kvotama, kreditima i finansijskim podsticajima za zapošljavanje osoba sa invaliditetom, kao što su:

- subvencionirane plate
- poreske olakšice
- krediti za prilagođavanje radnog mesta
- druge prednosti.

E. Stvaranje veza

Kao službenik za plasman, vi ste u poziciji da stvarate veze između:

- osobe sa invaliditetom i potencijalnog poslodavca
- osobe sa invaliditetom i lokalnih organizacija i agencija koje imaju dobru volju i sposobnost da pomognu (organizacije osoba sa invaliditetom, sindikati, organizacije poslodavaca, ustanove za stručno usavršavanje).

F. Šta se očekuje od službenika za plasman?

Službenik za plasman mora da bude svestan toga šta od njega očekuju osobe sa invaliditetom i poslodavci.

Šta očekuju osobe sa invaliditetom?

Pomoć u pronalaženju posla koji odgovara sposobnostima i ličnim zahtevima osoba sa invaliditetom (napr. lokacija, radno vreme).

- savete o tome koliko će vremena biti potrebno za pronalaženje posla.

- informacije o konkretnim konkursima i mestima gde su objavljeni.
- informacije o mogućnostima stručnog usavršavanja.
- saveti o uslovima koji se traže za neki posao koji ih interesuje.
- saveti o sastavljanju molbi za konkurse i o pripremi za intervju vezane za posao koji osobe sa invaliditetom same nađu.
- informacije o pripravničkim programima i mogućnostima probnog rada.
- da ih ubedite da će biti informisani o ishodu traženja posla.
- da ih ohrabrite na temu njihove adekvatnosti za rad uopšte ili za neki određeni posao.
- pomoć u smislu podsticanja poslodavaca da prilagode radno mesto ili radnu stanicu.
- pomoć u pregovaranju o nestandardnim uslovima zaposlenja.
- da ih pratite i nakon plasmana i da im pomažete u rešavanju problema.

Šta poslodavci očekuju?

- izveštaj o osobama sa invaliditetom koje su sposobne da obavljaju postojeći ili modifikovani posao.
- informacije o zakonima, kvotama i finansijskoj pomoći vezanoj za zapošljavanje osoba sa invaliditetom.
- informacije o raznim oblicima invaliditeta.
- savete o uticaju koji će zapošljavanje osobe sa invaliditetom imati na druge zaposlene i rukovodioce.
- informacije i savete o bezbednosti na poslu i pristupačnosti radnog mesta za radnike sa invaliditetom.
- savete o prilagođavanju radnih mesta i radnih stanica.
- da ih uverite da ćete nastaviti da im dajete podršku i pomažete u rešavanju problema.

Kao službenik za plasman, možete pomoći nezaposlenim osobama sa invaliditetom u traženju posla ili ih aktivno predstavljati i pregovarati sa poslodavcima u njihovo ime.

4. Koraci u pružanju pomoći u traženju posla

Osnovni koraci u pružanju pomoći osobi sa invaliditetom da nađe posao su:

- razgovor sa nezaposlenom osobom sa invaliditetom
- beleženje informacija
- pronalaženje odgovarajućeg posla
- povezivanje nezaposlene osobe sa invaliditetom i posla.

A. Razgovor sa nezaposlenom osobom sa invaliditetom

Razgovor je proces interakcije između službenika za plasman i nezaposlene osobe sa invaliditetom. Cilj razgovora je da se dobiju odgovarajuće informacije na osnovu kojih će se doneti odluka.

Potrebne su sledeće informacije:

- opšti podaci (ime i prezime, godine starosti, adresa, telefon)
- nivo obrazovanja
- stručne kvalifikacije
- stečene veštine
- radno iskustvo
- očekivanja u pogledu radnih uslova (napr. radno vreme, plata)
- podrška od porodice
- priroda invaliditeta
- opšta pokretljivost
- interesovanja i stremljenja
- potrebe vezane za invaliditet (napr. rampe, liftovi, lična pomoć).

Za vreme razgovora službenik za plasman bi trebalo da:

- pomogne osobi sa invaliditetom da se oseća prijatno i opušteno
- da odvoji dovoljno vremena za dobijanje informacija
- da lično razgovara sa osobom sa invaliditetom (a ne preko pomoćnika ili zastupnika)
- da koristi neverbalne znake podrške i dobrih namera
- da pažljivo sluša odgovore na svoja pitanja
- da se koncentriše na dobijanje činjenica.

Uspeh razgovora zavisiće od toga kakvu interakciju službenik za plasman postigne sa nezaposlenom osobom sa invaliditetom. Ishod će zavisići od sposobnosti službenika za plasman da razgovara, sluša i posmatra.

Razgovor se sastoji od tri glavna dela:

- početak
- srednji deo
- kraj.

Na **početku**, službenik za plasman uspostavlja kontakt i objašnjava razlog ovog razgovora.

U **srednjem delu**, službenik za plasman se koncentriše na dobijanje informacije koje će biti od pomoći u pronalaženju posla za osobu sa invaliditetom.

Razgovor se **završava** kada službenik za plasman dobije sve potrebne informacije ili kada vreme istekne.

Razgovor zahteva sledeće veštine:

- vođenja razgovora
- slušanja
- posmatranja.

Vođenje razgovora podrazumeva postavljanje pitanja i davanje objašnjenja. Vaša pitanja mogu biti 'zatvorenog' tipa, odnosno zahtevati konkretne odgovore, ili 'otvorenog' tipa, odnosno tražiti opšte informacije i duža objašnjenja.

Prilikom postavljanja pitanja:

- *izbegavajte stručne ili komplikovane izraze*
- *izbegavajte duga pitanja*
- *izbegavajte višestruka pitanja*
- *izbegavajte dugačke izjave.*

Slušanje zahteva koncentraciju i strpljenje, i neverbalne znake koji pokazuju da ste zainteresovani za ono što vam ispitanik govori.

Posmatranje može biti od pomoći da vam bude jasnije ono što slušate: posmatrajte pokrete ruku i tela, izraze lica i poze.

B. Beleženje informacija

Kao službenik za plasman, treba da zabeležite sledeće informacije:

- o nezaposlenim osobama sa invaliditetom
- o preduzećima
- o konkursima za posao.

Informacije o **nezaposlenim osobama sa invaliditetom** mogu se beležiti na karticama ili na kompjuteru. Ovo je takozvani proces **prijavlivanja**.

- trudite se da postupak prijavljivanja bude što je moguće jednostavniji.
- podstaknite na redovno javljanje telefonom ili pismom
- podstaknite nezaposlene osobe sa invaliditetom da vam jave ako nađu posao sopstvenim naporima.

Informacije o **preduzećima** treba da sadrže:

- opšte informacije (ime, adresu, kontakt detalje)
- konkretne informacije vezane za plasman radnika sa invaliditetom:

- osobe sa invaliditetom koje trenutno rade i na kojim poslovima
- mogućnost za pripravnički staž i probni rad
- odgovarajuće lokacije, kancelarije i radne stanice za osobe sa invaliditetom.

Informacije o **konkursima za posao** treba da sadrže:

- opis posla za koji je raspisan konkurs (po mogućstvu sa nacionalnom šifrom delatnosti)
- upražnjena radna mesta za osobe sa invaliditetom.

C. Pronalaženje odgovarajućeg posla

Kao službenik za plasman treba da znate sve o sadržaju poslova. To će vam pomoći da odlučite o:

- adekvatnosti neke osobe sa invaliditetom za određeni posao
- adekvatnosti nekog posla za osobu sa invaliditetom
- prilagođavanja neophodna da bi neka osoba sa invaliditetom obavljala posao.

Pronalaženje odgovarajućeg posla podrazumeva sposobnost:

- analize rada
- analize posla

Analiza rada podrazumeva proučavanje procesa rada kao celine, u cilju utvrđivanja da li bi se mogla otvoriti nova radna mesta koja odgovaraju osobama sa invaliditetom kada bi došlo do reorganizacije.

Ako se u nekoj kancelariji nagomilava posao oko fotokopiranja, sravnjivanja i povezivanja dokumenata, a osoblje je previše zauzeto drugim zadacima, to je prilika da se poslodavac posavetuje da otvori novo radno mesto kako bi omogućio osobi sa invaliditetom da obavlja sav posao oko fotokopiranja i tome slično.

Analiza posla omogućuje službeniku za plasman da ustanovi koji bi se elementi postojećih radnih mesta mogli iskombinovati u novo radno mesto. Poslovi koji se pojave na ovaj način uglavnom su rutinski i monotoni, ali pružaju priliku osobi sa invaliditetom da možda u budućnosti pronađe neki bolji posao.

Analiza posla omogućuje službeniku za plasman da vidi da li bi se moglo otvoriti radno mesto koje pruža mogućnosti rada sa pola radnog vremena ili privremenog posla za radnike sa invaliditetom; ovom analizom se takođe otvaraju mogućnosti pripravničkog staža.

Analizom posla se utvrđuje sledeće:

- šta radnik radi

- kako se posao obavlja
- gde se posao obavlja
- struka i sposobnosti neophodne za obavljanje posla
- uslovi pod kojima se obavlja posao.

Analiza posla podrazumeva sledeće:

- posmatranje celokupnog procesa rada u jednom preduzeću
- posmatranje pojedinačnih poslova
- razgovor sa radnicima, rukovodiocima i šefovima kadrovske službe
- slućanje radnika, drugih osoba sa invaliditetom, rukovodilaca i šefova.

Poslovi su složeniji nego što izgledaju. Kao službenik za plasman, trebalo bi da posmatrate radnike kako obavljaju svoj posao, da razgovarate sa drugim ljudima, i ako je moguće, i sami obavljate neke zadatke. Tako čineći, povezujete zadatke sa vrstom oštećenja osoba sa invaliditetom.

D. Povezivanje nezaposlene osobe sa invaliditetom i posla

Povezivanje nezaposlene osobe sa invaliditetom i odgovarajućeg posla je ključni zadatak svakog službenika za plasman.

Nije uvek moguće napraviti najbolju kombinaciju i možda će biti potrebno napraviti kompromis ako nezaposlena osoba sa invaliditetom:

- nema radno iskustvo
- nema odgovarajuću stručnu spremu.

Kada nezaposlena osoba sa invaliditetom nema radnog iskustva i odgovarajuću stručnu spremu, možda ćete moći ubediti poslodavca da primi tu osobu na probni rad, i time joj da priliku da stekne odgovarajuće iskustvo i znanje.

Pronalaženje posla je još teže tamo gde poslodavac ima nerealno visoka očekivanja u pogledu kvalifikacija za neki određeni posao.

Neki poslodavac možda traži i završenu srednju školu za relativno jednostavan posao pletenja stolica. Kao službenik za plasman trebalo bi da pokušate da ubedite poslodavca da nezaposlene osobe sa invaliditetom na vašoj evidenciji mogu da obavljaju taj posao čak i ako nemaju traženi nivo obrazovanja.

5. Saradnja sa poslodavcima

Bez poslodavaca ne može biti ni rada niti posla za osobe sa invaliditetom. Kao službenik za plasman, imate zadatak da ubedite poslodavca da, ako mu trebaju kvalifikovani radnici, zaposli odgovarajuće nezaposlene osobe sa invaliditetom. To se može učiniti na sledeći način:

- nudeći nemodifikovani posao
- modifikovanjem postojećeg posla
- stvaranjem novog radnog mesta.

Vaš kontakt sa poslodavcem će se odvijati u tri faze:

- da otkrijete što je moguće više o trendovima na tržištu rada na vašoj opštini
- da ubedite poslodavce da angažuju osobe sa invaliditetom pružajući im odgovarajuće informacije, i kroz razgovor, pregovore i ubeđivanje
- da razgovarate i pregovarate o izmenama radnog mesta, opisu posla i uslovima zaposlenja nakon što poslodavac pristane na plasman.

A. Lokalni trendovi na tržištu rada

Redovne posete preduzećima proširuju vidike službenika za plasman o poslovnom svetu iz oblasti za koju je on ili ona nadležan.

Trebalo bi da utvrdite sledeće:

- koja preduzeća se proširuju ili smanjuju, i koji poslovi su u pitanju
- koje tehnološke promene se trenutno odvijaju, i kako će to uticati na obim posla.

B. Ubeđivanje poslodavaca

Kao službenik za plasman trebalo bi da utvrdite politiku preduzeća i saznate više o stavovima po pitanju zapošljavanja osoba sa invaliditetom. Učinite sve što možete da ispitajte atmosferu koja vlada u preduzeću.

Ako je preduzeće orijentisano ka sticanju profita, vaši kontakti sa poslodavcem će se koncentrisati na ekonomske aspekte zapošljavanja osoba sa invaliditetom (napr. mogućnost finansijskih podsticaja, produktivnost rada). Ako je pak preduzeće više socijalno orijentisano, treba da se usredsredite na obezbeđenje probnog rada za osobe sa invaliditetom.

Podstaknite poslodavca da razmotri mogućnost zapošljavanja osoba sa invaliditetom iznoseći pozitivne primere iz drugih preduzeća.

Poslodavac možda ima dobru volju da zaposli osobe sa invaliditetom, ali ne zna koji bi posao bio odgovarajući za njih. Sada je trenutak da iskoristite analizu rada i posla kako bi utvrdili mogućnosti zaposlenja i posavetovali poslodavca.

Ako poslodavac pokaže interesovanje da zaposli osobe sa invaliditetom, saznajte:

- koje oblasti posla odgovaraju osobama sa ograničenom pokretljivošću
- da li postoji prevoz do posla i sa njega
- da li trenutno ima zaposlenih sa invaliditetom

- da li je poslodavac spreman da pruži mogućnost probnog rada
- da li postoje mogućnosti obuke
- da li pripravnička obuka podrazumeva i osobe sa invaliditetom.

Isplanirajte posetu svakom preduzeću. Zakažite sastanak i saznajte što je moguće više o preduzeću pre nego što ga posetite.

Prilikom posete preduzeću:

- budite tačni
- stavite jasno do znanja svrhu vaše posete
- pružite precizne informacije
- budite kratki – nemojte držati govore
- ponesite sa sobom relevantnu dokumentaciju
- posmatrajte radnu situaciju, ako je to moguće.

Naglasite da pružate uslugu, a ne tražite milostinju. Pokušajte da posmatrate stvari sa stanovišta poslodavca.

Ako poslodavac pokazuje znake da bi zaposlio osobe sa invaliditetom, prikupite informacije o potencijalnim poslovima:

- broj radnih mesta
- opis radnih mesta
- radno vreme
- radno okruženje
- uslovi zaposlenja
- mogućnost prevoza
- mogućnost obuke.

Proučite opis radnih mesta u cilju procene uslova koje treba ispunjavati za svako radno mesto ponaosob. Ako je traženi nivo obrazovanja nerealno visok, porazgovarajte o tome sa poslodavcem.

Ako poslodavac nije ranije zapošljavao osobe sa invaliditetom, dajte sve od sebe da prvi plasman bude uspešan. Pozitivno iskustvo može ohrabriti poslodavca da u budućnosti zaposli još osoba sa invaliditetom.

C. Izmene radnog mesta i procesa rada

Razgovor na temu prilagođavanja radnog mesta i procesa rada treba da se odvija **nakon** što se plasman uspešno ostvari.

U većini slučajeva osobe sa invaliditetom se mogu zaposliti bez većih izmena radnog mesta ili procesa rada.

Prilagođavanje može imati razne forme:

- izmene u fizičkom izgledu preduzeća (napr. šira vrata, širi prolazi, rampe)
- izimene radne stanice (tj. prilagođavanje visine klupe, jače osvetljenje)
- kupovina specijalne opreme za pomoć osobama sa invaliditetom
- izmene radnih procedura i preraspodela rada među zaposlenima.

Tamo gde poslodavci nisu voljni da izvrše prilagođavanja radnog mesta, možda ćete ih moći ubediti ako im ponudite subvencije.

Poslodavce treba uveriti da prilagođavanja nisu nužno skupa i da često nisu ni potrebna. Prilagođavanja će dobro doći svim radnicima, a ne samo onima sa invaliditetom.

Prilagođavanja mogu podrazumevati i neke dodatne izmene, van radnog mesta, kao napr:

- nalaženje smeštaja u blizini preduzeća
- angažovanje ličnog asistenta koji će pomagati osobi sa invaliditetom
- upućivanje ostalih kolega da pomognu kad god je to potrebno.

D. Nakon plasmana

Saradnja sa poslodavcima u toku vašeg praćenja procesa nakon plasmana može biti od koristi:

- vama, kao službeniku za plasman
- radniku sa invaliditetom
- poslodavcu.

Praćenje nakon plasmana može biti od koristi **vama**, i to:

- da utvrdite da li kod radnika sa invaliditetom postoji stres i uznemirenost u prvima fazama rada
- da utvrdite da li radnik sa invaliditetom zaista može da **obavlja** taj posao
- da vidite da li su neophodna dodatna prilagođavanja radne stanice
- da pokažete radniku sa invaliditetom i poslodavcu da ste zainteresovani i da brinete
- da procenite kvalitet vašeg posredovanja oko posla
- da utvrdite koliko obrazovne ustanove pripremaju osobe sa invaliditetom za stvarni radni odnos
- da pružite povratne informacije zainteresovanim agencijama

Praćenje nakon plasmana može biti od pomoći **radniku sa invaliditetom** da zadrži posao, ako mu vi postavite sledeća pitanja:

- Kako ide na poslu?
- Misliš li da ćeš ostati i nakon probnog rada?
- Da li je posao i dalje isti?
- Koliko sati radiš?
- Da li su uslovi zaposlenja i plata onakvi kako je obećano?
- Da li imaš nekih problema?
- Koja su prilagođavanja urađena na tvojoj radnoj stanici?

Praćenje nakon plasmana može biti od koristi **poslodavcu**, radi svođenja eventualnih problema na minimum. Pitajte poslodavca sledeće:

- Da li ste zadovoljni radnikom?
- Da li su vaša očekivanja ispunjena?
- Koji je stav novog radnika prema poslu?
- Kako se radnik ophodi prema svojim kolegama?
- Kako se ostali zaposleni ophode prema radniku sa invaliditetom?
- Da li radnik ima problema i koje?
- Da li planirate da zadržite radnika i nakon probnog rada?

Prilikom posete nakon plasmana iskoristite priliku da utvrdite da li je poslodavac zainteresovan da zaposli još radnika sa invaliditetom. Ako je poslodavac zainteresovan, uzmite informacije o mogućim radnim mestima. Ako poslodavac nije raspoložen za to, otkrijte zašto.

Praćenje nakon plasmana može biti zahtevno za vas i možda neće biti moguće pratiti svaki plasman. Zato treba dati prioritet osobama sa invaliditetom koje su dobile svoj prvi posao, osobama sa invaliditetom koje prolaze kroz obuku na poslu i osobama sa invaliditetom kojima je potrebna stalna podrška.

6 Na početku

Kao službenik za plasman imate bitnu ulogu u pomaganju osobama sa invaliditetom da nađu posao. To zahteva da shvatite s kojim se teškoćama susreću osobe sa invaliditetom, i što je još važnije, da učinite nešto na prevazilaženju ili smanjenju tih teškoća.

Budite svesni

Da su ljudi sa invaliditetom isključeni iz glavnih društvenih tokova i mogućnosti zaposlenja zbog mnoštva prepreka, kao što su:

- negativni stavovi
- nemogućnost pristupa obrazovanju i obuci
- nepristupačne zgrade
- nedostatak informacija

- nepristupačan prevoz
- nedostatak pomagala i pomoćnih službi
- nedovoljno samopoštovanje i previše zaštitničke porodice
- nedostatak zakonske podrške
- nedostatak politike koja bi podržala ovakve osobe.

Mnoge osobe sa invaliditetom nikada nisu radile; neki su radili na kratko i bez ikakve sigurnosti. Razlozi za to imaju više veze sa tim kako je posao organizovan i kakvi su stavovi poslodavaca nego sa njihovim invaliditetom.

Stavovi su presudni

Negativni stavovi su najčešća prepreka na koju nailaze osobe sa invaliditetom i koja ponekad vodi i diskriminaciji.

Negativni stereotipovi o osobama sa invaliditetom (najčešće lažni) razlozi su za ograničene mogućnosti ovih osoba da rade ono što bi želeli – imaju posao, sopstveni dom, da se ožene i udaju i imaju decu.

Obrazovanje i stručna sprema su presudni

Nedostatak obrazovanja i mogućnosti stručnog usavršavanja vrlo ozbiljno utiču na izgled zaposlenja osoba sa invaliditetom.

«Ne mogu da nađem posao jer nemam nikakvu stručnu spremu ili više obrazovanje»!

Nezaposleno lice sa invaliditetom, Šri Lanka

Pristup zgradama je važan

Pristup zgradama i kretanje unutar njih, a naročito do radnih mesta, osnovni je problem mnogih osoba sa invaliditetom, a naročito korisnika invalidskih stolica, osoba sa oštećenim vidom i ljudi koji imaju druge probleme sa pokretnošću.

Poboljšan pristup zgradama i druge izmene ne moraju biti skupi i mogu koristiti svima, a ne samo radnicima sa invaliditetom.

Informacije su od suštinskog značaja

Informisanje je ključni deo procena pružanja pomoći osobama sa invaliditetom da dobiju posao. U to spadaju informacije:

- za same osobe sa invaliditetom
- za one koji pružaju usluge pronalazjenja zaposlenja za osobe sa invaliditetom
- za poslodavce i potencijalne poslodavce

- za kolege na poslu.

Informacije za osobe sa invaliditetom treba da budu u onoj formi koja odgovara prirodi njihove invalidnosti.

Informacije za ostale ljude treba da sadrže opšte informacije o različitim stepenima invalidnosti, kao i o pravima i obavezama poslodavaca koji zaposle osobe sa invaliditetom.

Dolazak na posao i odlazak sa posla je vrlo bitan

Radnici sa invaliditetom često imaju problema sa prevozom do posla. Ove teškoće se mogu prevazići na sledeće načine:

- subvencioniranim ili besplatnim prevozom
- obezbeđenjem specijalnih vozila
- angažovanjem asistenata da putuju sa njima.

Pomoć u dolasku na posao i odlasku sa njega se može organizovati, ali često premašuje budžet radnika sa invaliditetom. Služba za zapošljavanje možda može direktno da pomogne ili da obezbedi pomoć preko poslodavaca ili lokalnih grupa podrške.

Osobama sa invaliditetom potrebna je podrška

Suočeni sa negativnim stavovima i preprekama, neke osobe sa invaliditetom veruju u negativne stereotipove o samima sebi. Kao rezultat toga, osobe sa invaliditetom imaju nisko samopoštovanje, i ne veruju u sopstvenu sposobnost da preuzmu odgovornost za svoj život.

Podrška se može pružiti u vidu grupa za podršku u kojoj osobe sa invaliditetom uče jedni od drugih kao i od onih osoba sa invaliditetom koje su uspešno našle posao.

Šta vi možete da učinite?

Kao službenik za plasman, vi možete pomoći osobama sa invaliditetom na sledeće načine:

- razumevanjem njihovih osećanja i očekivanja
- pružanjem prilika za zaposlenje.

Razumevanje osoba sa invaliditetom zahteva da prihvatate:

- da su oni pre svega ljudi – invalidnost dolazi na drugom mestu
- da osobe sa invaliditetom nisu sve iste
- da i one imaju ambicije, kao i svi ostali
- da osobe sa invaliditetom mogu same da donose odluke

- da žele da ih konsultuju kada se radi o stvarima koje se odnose na njih.

Ako želite da pomognete osobama sa invaliditetom da pronađu i zadrže posao, morate:

- slušati šta im je potrebno
- uveravati ih da su sposobni
- pružati stalnu podršku, kad god im je potrebna
- podsticati formiranje vršnjačkih grupa za podršku
- raditi na širenju vidika vaših kolega i poslovnih kontakata po pitanju sposobnosti i prava osoba sa invaliditetom.

Vi možete pomoći osobama sa invaliditetom da nađu posao.

Počnite!

Vaša pomoć će učiniti stvari drugačijima.